

Systemický nie je systematický

Dňa 27. 5. 2014 sa na pôde Ústavu filologických štúdií (ÚFŠ) Pedagogickej fakulty UK v Bratislave uskutočnila prezentácia publikácie pracovníka Katedry nemeckého jazyka a literatúry Mgr. Romana Mikuláša, PhD., „Literatúra ako komunikačný systém“ s podtitulom „systemické úvahy“. Publikácia vyšla v rámci výskumného projektu VEGA s názvom „Hyperlexikón literárnovedných pojmov a kategórií“.

Prezentácia knihy bola ďalším zo série podujatí organizovanými ÚFŠ, ktorých cieľom je prezentovať výsledky vedeckého bádania pracovníkov vedeckovýskumným pracovníkom ústavu, doktorandom, ale aj ostatným záujemcom. Po úvodných slovách prof. PhDr. Márie Vajickovej, CSc., riaditeľky ÚFŠ, predstavil autora publikácie prof. PhDr. Ladislav Šimon, CSc., literárny vedec, prekladateľ, pracovník ÚFŠ. Moderovania sa ujal doc. Róbert Gáfrík z ÚSVL SAV a PDF TU.

Ako už podtitul publikácie napovedá, jej ťažiskom je reflexia problematiky literárnej komunikácie zo systemického hľadiska. Termíny

„systemika a systemický“ nie sú v slovenskom literárnovednom kontexte príliš známe. Čo teda rozumieť pod pojmom „systemika“? Podľa slov autora ide v tomto prípade o výskumné koncepty, ktoré umožňujú empirický a metodický výskum hyperkomplexných súvislostí v dynamických systémoch. Vychádza z tézy, že živé (psychické alebo sociálne) systémy sa nedajú riadiť. Procesy, ktoré sa dejú v systémoch, majú autoreferenčný charakter. Systemika sa teda pohybuje na poli interdisciplinarít, upriamuje pozornosť na dynamickú súhrnu prvkov textu, textov ako celkov a sociálnej komunikácie, pričom sa snaží opísať funkčnú súhrnu prvkov systému. Za východisko možno považovať axiómu, že na základe dispozícií a správania sa prvkov systému nedokážeme opísať správanie systému. Do akej miery nám poznanie prvkov prezrádza niečo o systéme a systém o prvkoch? To bola jedna z otázok položených v diskusii, ktorá nasledovala po úvodnej časti.

Keďže na prezentácii boli prítomní aj jazykovedci a literárni didaktici, rozprúdila sa debata o systemike a prípadnom importovaní jej východísk do literárnej didaktiky, napr. za účelom zvýšenia motivácie detského čitateľa smerom k čítaniu literatúry. Takéto importy však nie sú vždy zmysluplné. Zaujímavou bola aj otázka ohľadom evaluácie výsledkov systemicky orientovaného výskumu a literárnovedného výskumu vôbec, keďže s touto otázkou súvisí aj verifikovateľnosť získaných dát. Takisto sa vynorila otázka alebo konštatovanie ohľadom platnosti a nadčasovosti literárnych diel a vplyvu literárnovedných teórií a ich zmien vo vzťahu k hodnote literárneho diela. Jedným z najdôležitejších postulátov systemiky je nachádzanie určitých vzorov, pravidelností a zákonitostí, ktoré umožňujú interakciu jednotlivých prvkov systému literárne vyjadrenú podľa autorom zvoleného motiva publikácie (od H. C. Artmanna): *Das Leben ist wie eine Tapete. Überall, wo man hintritt ist ein Muster.*

PaedDr. Peter Gergel, PdF UK

Neoddeliteľnú súčasť písomných textov tvoria interpunkčné znamienka, ktoré sa používajú na členenie textu. K interpunkčným znamienkam, pri používaní ktorých sa často robia chyby a ktoré sa niekedy zamieňajú, patria spojovník a pomlčka. Pozrime sa na to, čo sa o používaní spojovníka a pomlčky píše v Pravidlách slovenského pravopisu a norme STN 01 6910 Pravidlá písania a úpravy písomností.

Ako už napovedá pomenovanie spojovník, toto interpunkčné znamienko sa používa na spájanie slov. Spojovník (-) spája dve slová, ktoré sú v zlučovacom vzťahu (napr. česko-slovenský slovník, vedecko-technický rozvoj, propán-bután, Jean-Paul, Rázusová-Martáková, Rakúsko-Uhorsko). Ďalej sa používa v spojeniach s bližším určením (napr. Poprad-Tatry), v spojeniach, v ktorých prvá časť označuje celok a druhá jej súčasť (napr. Bratislava-Ružinov), v zložených slovách, kde sú jednotlivé časti zapísané číslicami a písmenami (napr. 4,5-percentný, 10-tisíc, 60-ročný), pri písaní iniciálových skratiek a prípon (napr. v TANAP-e, zo SĽUK-u), pri rozdeľovaní slov na konci riadka, namiesto časti slova, ak za ním nasleduje slovo s rovnakou druhou časťou (napr. troj- až štvornásobok), v spojeniach vyjadrujúcich približnosť, nejakú mieru niečoho, stupňovanie, intenzitu (napr. viac-menej, sem-tam, už-už, horko-ľahko) a v expresívnych výrazoch onomatopoického pôvodu (napr. cing-ling). Spojovník sa nepíše v zložených prídavných menách vyjadrujúcich jednotu (napr.

Kedy sa používa spojovník (-) a kedy pomlčka (–)?

bledomodrý, indoeurópsky) a v zložených prídavných menách utvorených od združených pomenovaní (napr. vedeckovýskumný – vedecký výskum, sociálnodemokratický – sociálna demokracia). Na rozdiel od pomlčky sa spojovník píše bez medzier.

Pomlčka (–) sa píše s medzerami z ľavej i pravej strany. Používame ju pri naznačení

rozpätia alebo vzťahu rovnocennosti medzi dvoma, prípadne viacerými bodmi (časového a miestneho rozpätia, napr. strany 1 – 9, 1. júla – 31. augusta 2014, v rokoch 2000 – 2005, staníc na trati, napr. Praha – Bratislava, súťažiacich športovcov alebo tímov, napr. Slovensko – Francúzsko, Nadal – Federer, partnerov v rokovaní, spoluautorov alebo spoluusporiadateľov, napr. Oravec – Bajzíkova), pri oddeľovaní vsuviek (napr. Na porade sa hovorilo – okrem iného – o archivácii písomností.), pri oddeľovaní priamej reči, za výrazom alebo tvrdením, ktoré sa bližšie vysvetľuje (napr. hi-podróom – miesto pretekov na koňoch alebo na vozoch so záprahom) a pri naznačení nedokončenia reči.

V praxi sa často nerešpektuje rozdiel medzi pomlčkou a spojovníkom najmä pri uvádzaní rozpätia (napr. január-marec, s. 50-55), prípadne sa interpunkčné znamienko nepoužije vôbec (napr. 2 izbový byt, 5 percentný rast, 20 ročný, 2 až trojlitrová nádoba). Pri neistote pri používaní spojovníka a pomlčky nám môže pomôcť táto pomôcka – spojovník spája (bez medzery) pôvodne samostatné slová do jedného výrazu (napr. dvojizbový byt – 2-izbový) a pomlčka najčastejšie nahrádza výrazy až, do, a, ktoré sa od ostatného textu oddeľujú medzerou (napr. január až marec : január – marec).

Mgr. Katarína Muziková, PhD.,
Katedra slovenského jazyka FiF UK